

ROMIAN POMIANOWSKI

TYPY PRZYNALEŻNOŚCI RELIGIJNEJ MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ

Celem artykułu jest przedstawienie pewnej propozycji psychologicznego podejścia do badań nad przynależnością religijną oraz zilustrowanie jej badaniami, które przeprowadzono wśród dwóch grup młodzieży akademickiej. Prezentowany materiał badawczy stanowi fragment obszerniejszych badań nad przynależnością religijną młodzieży studiującej¹. Z całości przeprowadzonych badań artykuł prezentuje tylko zagadnienie odnoszące się do typów przynależności religijnej. Pytania, na które będziemy tu szukać odpowiedzi, są następujące: jakie typy przynależności religijnej prezentuje młodzież akademicka z ośrodków duszpasterskich w porównaniu z młodzieżą, która do takich ośrodków nie uczęszcza; jaką rolę spełnia duszpasterstwo akademickie w zaobserwowanej dynamice zmian przynależności religijnej.

Poszukiwanie odpowiedzi na tak sformułowane pytania stanie się możliwe przez ukazanie kryteriów wydzielenia typów przynależności religijnej, opisu metod i grup badanych osób oraz porównawczej charakterystyki wydzielonych typów.

Kryteria wydzielenia typów przynależności religijnej

Pojęcie typu do nauk humanistycznych wprowadził Max Weber. Opracowana przez Webera teoria typów idealnych umożliwia uporządkowanie różnorodnych, trudno klasyfikowanych zjawisk ludzkich przez odniesienie ich do form idealnych, faktycznie nie istniejących². Tak sformułowana zasada pozwala wyraźnie rozróżniać typ od klasy i typologię od klasyfikacji³. Stosowana często w dyscyplinach psychologicznych, w tym w psychologii religii, typologizacja polega na wyróżnianiu, w celach poznawczych, przedmiotów wzorcowych oraz na grupowaniu reszty przedmiotów wokół tych wzorów. Grupowane wokół „wzoru” przedmioty mają większe lub mniejsze aproksymacje w stosunku do wyróżnionego „przedmiotu wzorcowego”⁴.

Typologizacja jest skomplikowana we wszystkich dziedzinach badań, a szczególne trudności pojawiają się na terenie badań z zakresu psychologii religii. Trudności wynikają ze złożoności samego przedmiotu (fenomenu religijności) i jego wielorakich powiązań z elementami psycho-socjo-kulturowymi. Nadto trudności te wiążą się z samym pojęciem religijności, którego znaczenie uwikłane jest

w szereg związków relacyjnych ze znaczeniami innych pojęć (jak wiara, pobożność, kult, moralność itp.). Do tego należy dodać trudności związane ze statusem naukowym psychologii, psychologii religii i trudności związane z doborem odpowiednich metod badania religijności⁵.

Z tych wszystkich powodów wszelkie badania z zakresu psychologii religii, w tym próby typologizacji religijności, wciąż napotykają na trudności, które jak dotychczas nie zostały zadowalająco rozwiązane. Nie zwalnia to jednak od obowiązku podejmowania nowych prób w dziedzinie typologizacji religijnej, które mają znaczenie nie tylko teoretyczne, ale służą również praktyce wychowania religijnego. Typologizacja jest jednym z elementów metodologii badania zjawisk religijnych i przynosi - jak się wydaje - swoistą pomoc w opisywaniu tychże zjawisk z różnych punktów widzenia oraz ułatwia ich interpretację psychologiczną.

Trudno byłoby omówić wszystkie dotychczas zaprezentowane w literaturze przedmiotu typologie religijności, zwłaszcza te o charakterze specjalnym i szczegółowym. Nie spotyka się typologii opartych o zasady ściśle psychometryczne. Przeważnie opracowane typologie uwzględniają kryteria historyczne, fenomenologiczne, filozoficzne lub ogólnopsychologiczne⁶.

Często za podstawę typologii religijnej bierze się kryteria historyczno-socjologiczno-kulturowe (religijność indyjska, afrykańska itp.; religijność poszczególnych regionów - np. górali, rybaków; religijność klas społecznych - robotników, chłopów, inteligencji itp.). Ten rodzaj typologii najczęściej stosowany jest w socjologii czy psycho-socjologii religii⁷. Za podstawę typologii bywa przyjmowana także „immanentna struktura” przeżycia religijnego i układ jej elementów w przeżyciach konkretnych jednostek oraz udział poszczególnych procesów psychicznych (intelektualnych, wolitywnych, uczuciowych) w zachowaniach religijnych. Takie podejście spotykamy w pracach K. Girgensohna i W. Gruehna. Wyróżniają oni trzy zasadnicze typy religijne: typ mistyczny, typ racjonalny i typ zwykły⁸. Wspomnianych przedstawicieli szkoły würzburgskiej, których Z. Chlewiński zalicza do nurtu „fenomenologiczno-introspekcyjno-antyredukcyjnego”, cechuje wnikliwość badań empirycznych, głównie ze względu na stosowane metody (takie jak samoobserwacja, analiza pamiętników, wyznań, listów ludzi głęboko religijnych - szczególnie neofitów, ankiety, wywiady, a częściowo także testy i proste eksperymenty). Zarzuca się im jednak ogólnikową i dowolną interpretację danych empirycznych, szczególnie w zakresie tworzenia typów. Do tego nurtu badań możemy także zaliczyć różnorodne refleksje na temat typologizacji religijnej J. Pastuszki, który wyróżnia trzy typy religijne: intelektualistyczny, woluntarystyczny, i afektywny.

Inni za podstawę typologizacji religijnej biorą rysy dynamiki uczuciowej jednostki. W efekcie na jednym biegunie otrzymuje się typ o pasywnej postawie religijnej, a na drugiej - typy aktywne i twórcze. Spotyka się i takich badaczy,

którzy za podstawę typologii przyjmują zaangażowanie się jednostki w życie religijnym. W efekcie zastosowania tych kryteriów utworzono następujące typy: 1) „zimny” i „gorący”; 2) typ religijności magicznej, typ kultyczny, typ personalistyczny; 3) typ doktrynalny i prakseologiczny; 4) typ sakryfikalny i racjonalistyczny; 5) typ profetyczny i tradycjonalistyczny; 6) typ twórczy i odtwórczy; 7) typ zasługujący i pokutny¹⁰.

W ostatnim dwudziestoleciu pojawiają się próby wykorzystania w typologii religijnej metod statystycznych, takich jak analiza czynnikowa czy metody grupowania zmiennych¹¹. Na terenie Polski znana jest metoda porządkowania dendrytowego, zwana taksonomią wrocławską, którą J. Bazylak wykorzystał do typologizacji religijności studentów teologii (kleryków). Przy jej pomocy wydzielił wśród badanych typ C (centralny) i P (peryferyjny). Nazwy obu wydzielonych typów wskazują wyłącznie na „centralność” i „peryferyjność” grup zmiennych w rozkładzie dendrytowym, nic natomiast nie mówią o specyficznych treściach typu. Natomiast charakterystyką jakościową typu C i P autor tworzy z treści odpowiedzi kwestionariusza religijności¹².

Obok metod matematycznych psychologowie społeczni za podstawę typologii religijnej biorą kryteria psychometryczne, związane z natężeniem różnych aspektów czy elementów postaw religijnych. Na przykład zmierzenie intensywności określonej postawy pozwala wyróżnić typy: bardzo intensywny, przeciętnie intensywny i nisko intensywny. Uwzględniając nadto kierunek postawy wyróżnia się typy: „zdecydowanie pozytywny”, „zdecydowanie negatywny” i „obojętny”. Treść typów religijnych zależy od wskaźników empirycznych badanych konkretną skalą czy skalami postaw, które obok pełnienia funkcji pomiaru psychometrycznego są zarazem „narzędziem definiującym religijność”.

Metody badań i grupy badanych osób

W prezentowanym artykule chodzi o przynależność do religii chrześcijańskiej, a dokładniej mówiąc - do religii katolickiej (Kościoła). Przynależność można traktować jako pewną „dyspozycję osobowościową”. Stosowanie pojęcia „postawa” na oznaczenie nim przynależności pozwala na bardziej wszechstronne przeanalizowanie subiektywnej strony przynależności do określonej religii. Pozwala to także rozpatrywać przynależność religijną jako pewną całość osadzoną w osobowości jednostki i będącą osobowości tej wyrazem. Postawa wyraża się w zachowaniu. To z kolei ułatwia jej badanie poprzez analizę wskaźników empirycznych¹³.

Uwzględniając zatem specyfikę religii i Kościoła katolickiego jako rzeczywistości „zespolonej”¹⁴, złożonej z czynnika nadprzyrodzonego i naturalnego o charakterze społecznym (wspólnota wierzących) oraz psychologiczną strukturę po-

stawy (jej aspekt dynamiczny i rozwojowo-wychowawczy) przynależność do religii katolickiej można określić jako w z g l ę d n i e s t a ł e p o z y t y w n e l u b n e g a t y w n e u s t o s u n k o w a n i e s i ę o c h r z c z o n e g o w o b e c c a ł e j r z e c z y w i s t o ś c i K o ś c i o ła. Przynależność do Kościoła rozumiana jako postawa globalna jest fenomenem złożonym, o wielu aspektach, i to zarówno ze strony jej struktury psychologicznej (komponenty postawy), jak też jej przedmiotu - Kościoła (wierzenia, doktryna, kult, instytucje religijne, przywódcy religijni itp.), z których każdy oddzielnie może być przedmiotem szczegółowych postaw. W przynależności religijnej katolików można wydzielić wiele postaw cząstkowych, które nazwy swoje otrzymują od przedmiotów ustosunkowania. Można tu wyróżnić postawy wobec nadprzyrodzonych elementów Kościoła, postawy wobec jego elementów społeczno-instytucjonalnych, postawy wobec czynności kultowych, postawy wobec norm moralnych czy też postawy wobec idei misyjno-apostolskiej Kościoła itp.

Przedmiotem analiz empirycznych w prezentowanych badaniach są trzy postawy cząstkowe: postawa wobec „sacrum” - stosunek do „rzeczywistości” nadprzyrodzonej; postawa wobec elementów społeczno-instytucjonalnych katolicyzmu oraz postawa wobec kultu liturgicznego. Podstawę dla wydzielenia tych trzech postaw cząstkowych i uznanie ich za istotne parametry przynależności religijnej katolików, znajdujemy w oficjalnym modelu religii katolickiej¹⁵ oraz u klasyków socjologii i psychosocjologii religii¹⁶. Tak więc „nadprzyrodzoność”, społeczność wierzących i zwierzchnictwo kościelne oraz kult liturgiczny stanowią w referowanych badaniach przedmioty postaw cząstkowych przynależności religijnej katolików.

Osobisty stosunek jednostki do każdego z nich nazwano postawami cząstkowymi przynależności do Kościoła i stanowiły one właściwy przedmiot badań i kryteria utworzenia typów przynależności religijnej studentów.

W badaniach zastosowano cztery różne skale:

- 1) Skalę postaw religijnych (SR) w opracowaniu W. Preżyny¹⁷. Skala ta służy do badania intensywności postawy religijnej, której przedmiotem jest rzeczywistość nadprzyrodzona (Bóg). W prezentowanych badaniach postawa ta stanowi centralny element w strukturze postawy przynależności religijnej katolików.
- 2) Skalę postaw eklezjalnych (SK) opracowaną przez autora. Skala ta składa się z 31 twierdzeń (opinii) i służy do badania intensywności postaw wobec elementów społeczno-instytucjonalnych Kościoła, stanowiących drugi wymiar przynależności religijnej katolików. SK została zbudowana na tych samych założeniach co SR. Przed zastosowaniem do badań sprawdzono jej rzetelność i trafność¹⁸.
- 3) Skalę postaw kultowych (SL), także opracowaną przez autora. Składa się ona z 3 „podskal” określających różne stopnie częstotliwości: uczestnictwa we mszy św., przystępowania do Komunii i korzystania ze spowiedzi sakramentalnej¹⁹. Jest

to skala 5-stopniowa i różni się strukturą budowy od dwóch poprzednich skal. Zastosowanie SL służyło do określenia intensywności trzeciego wymiaru przynależności religijnej - ustosunkowania się wobec kultu sakramentalnego Kościoła.

4) Kwestionariusz uczestnictwa religijnego, także skonstruowany przez autora. Składa się on z 4 części i służy do zebrania danych personalnych badanych osób, danych o motywach uczestnictwa w ODA, o czytelnictwie religijnym i aktywności wewnętrzzognopowej.

Badania przeprowadzono w okresie od grudnia 1973 roku do marca 1974 roku w 6 ośrodkach duszpasterskich wielkowiejskich z dwoma grupami młodzieży akademickiej. Osoby zaliczone do jednej grupy utrzymywały kontakt z ośrodkami duszpasterstwa akademickiego, a osoby zaliczone do drugiej grupy takiego kontaktu nie utrzymywały. Ze względów metodologicznych zadbano o to, aby obie grupy wzięte do badań w wystarczający sposób reprezentowały obie populacje studentów. Obie grupy (ODA i NDA) zostały ujednoczone pod względem wieku, płci, pochodzenia społecznego, roku i kierunku studiów, typu uczelni i miejsca studiów oraz postaw ich rodziców wobec Kościoła. Zmienna różnicującą było należenie lub nienależenie do ODA.

Do każdej grupy zaliczono po 175 osób. Przeciętna wieku badanych wynosi 21,6 lat. Badani reprezentowali wszystkie lata studiów (I, II, III, IV i V); różne kierunki kształcenia; w 25% pochodzili ze wsi, w 31,3% z małego miasta, w 43,5% z wielkiego miasta (powyżej 50 tys. mieszkańców); 33,6% kształciło się w uniwersytetach, a 65,7% w innych szkołach wyższych.

Podstawą do wydzielenia typów religijności były dane z trzech skal (SR, SK, SL). Służyły one zarówno do zdefiniowania każdego z trzech wymiarów przynależności religijnej, jak również do pomiaru intensywności postaw. Biorąc pod uwagę odpowiednio odległości na kontinuum zastosowanych skal, wydzielono różne stopnie intensywności w każdej z trzech postaw cząstkowych, które oznaczono symbolami: ++; +; 0; -; --.¹⁹ Przynależność religijna konkretnej osoby jest wyznaczona przez trzy postawy cząstkowe ze względu na znak (plus lub minus) oraz stopień intensywności.

Te właśnie elementy strukturalne: wymiar, jego znak i stopień intensywności stanowią podstawę do wyróżnienia pięciu spójnych i pięciu niespójnych typów przynależności religijnej badanych studentów. Typy spójne charakteryzują się przede wszystkim tym, że w ich strukturze występują wszystkie trzy wymiary przynależności o jednakowym stopniu nasilenia i w zależności od tego właśnie stopnia nasilenia otrzymały nazwy: 1) typ zdecydowanie religijny, 2) religijny, 3) obojętny religijnie, 4) niereligijny, 5) zdecydowanie niereligijny (ateistyczny).

Natomiast w strukturze typów niespójnych poziomy intensywności trzech wymiarów przynależności są różne i w zależności od dominacji jednego z nich otrzymały następujące nazwy: 6) zdecydowanie wierzący, 7) zdecydowanie eklezjalny, 8) zdecydowanie praktykujący, 9) mało eklezjalny, 10) mieszany.

Ilościowy rozkład typów przynależności religijnej w obu badanych grupach ukazuje poniższa tabela.

Rozkład typów przynależności religijnej w obu badanych populacjach

Typy	G r u p y					
	ODA			NDA		
	L	%	Ranga	L	%	Ranga
A. Spójne:						
1. Zdecydowanie religijny	51	29,14	2	6	3,43	6,5
2. Religijny	61	34,86	1	40	22,85	2
3. Obojętny	20	11,43	3	67	38,29	1
4. Niereligijny	-	-	-	30	17,14	3
5. Zdecydowanie niereligijny (ateistyczny)	-	-	-	9	5,14	5
B. Niespójne:						
6. Zdecydowanie wierzący	12	6,86	5	13	7,43	4
7. Zdecydowanie eklezjalny	4	2,28	7	1	0,57	8
8. Zdecydowanie praktykujący	9	5,14	6	3	1,72	7
9. Mało eklezjalny	18	10,29	4	-	-	-
10. Mieszany	-	-	-	6	3,43	6,5
Razem	175	100,00	-	175	100,00	-

Charakterystyka psychologiczna wydzielonych typów

A. Typy spójne

1. Typ zdecydowanie religijny

Od strony empiryczno-metrycznej charakteryzuje się najwyższymi wynikami we wszystkich trzech skalach: SR (181-210), SK (187-217), SL (13-15)²⁰. Jego zapis symboliczny można oznaczyć kodem trzech plusów: **+++**. Oznacza to, że jednostki przyporządkowane do tego typu charakteryzują się harmonijnym układem trzech elementów przynależności religijnej. Mają równomiernie zdecydowaną postawę wobec przedmiotu wiary, wobec społeczno-instytucjonalnych ram Kościoła oraz kultu liturgicznego. Osoby zaliczone do typu „zdecydowanie religijny” z pełnym wewnętrznym przekonaniem uznają Boga za Stwórcę świata i cel ostateczny człowieka, świadomie akceptują zależność życia ludzkiego od Boga, czują silną potrzebę oddawania Mu czci i szacunku przez modlitwę i spełnianie Jego woli w życiu osobistym. Kościół Katolicki uznają za społeczność specyficzną, powołaną przez Chrystusa i konieczną do zbawienia. Widzą w nim źródło wartości najwyższych. W pełni identyfikują się z zadaniami społeczno-religijnymi Kościoła. Z całym przekonaniem przyjmują auto-

rytet papieża, biskupów i kapłanów w sprawach wiary i moralności. Odnoszą się z szacunkiem do przepisów i zarządzeń duszpasterskich. Czują wyraźną potrzebę włączenia się w działalność misyjno-apostolską Kościoła i odczuwają potrzebę obrony spraw Kościoła. Rozumieją także, że rozwój Kościoła zależy w dużej mierze od ich doskonalenia się wewnętrznego. W życiu liturgicznym charakteryzują się gorliwym i częstym uczestnictwem w praktykach sakramentalnych. Przeciętnie częściej niż raz w tygodniu uczestniczą we mszy św., podczas której przyjmują komunię św. i przynajmniej raz w miesiącu (lub częściej) korzystają ze spowiedzi sakramentalnej.

Ilościowo (zob. tab.) typ studenta zdecydowanie religijnego zajmuje drugą rangę pozostałych typów w populacji ODA (29,14%) i dopiero szóstą w populacji NDA (3,43%).

Analizując niektóre czynniki osobowościowo-środowiskowe otrzymujemy dodatkowe informacje o typie: Studenci przeważają nad studentkami (34% MM i 25% KK); jest więcej starszych niż młodszych; odwrotnie jest wśród studentek - młodszych jest więcej niż starszych. Reprezentanci tego typu charakteryzują się stosunkowo wysokimi wskaźnikami w zakresie czytelnictwa religijnego, uczestnictwa w działalności społeczno-religijnej ośrodków akademickiego duszpasterstwa. Swój kontakt z tymi ośrodkami motywują przede wszystkim potrzebą pogłębienia życia wewnętrznego i chęcią dokształcania religijnego. Ci, którzy nie mają kontaktu z ośrodkami (NDA), tłumaczą to przyczynami obiektywnymi (odległość, późne godziny spotkań, brak informacji). Przeważają studenci kierunków matematyczno-techniczno-przyrodniczych nad humanistycznymi. Rodzice studentów zdecydowanie religijnych w 25% są bardzo zaangażowani w sprawy Kościoła, w 65% - czynnie uczestniczą w życiu religijnym i tylko w 13% (głównie ojcowie) są „objętnymi”.

2. Typ religijny

Typ ten w stosunku do poprzedniego charakteryzuje się niższym stopniem intensywności trzech postaw religijnych. Do tego typu należą osoby, których wyniki mieszczą się między 151 i 180 punktów surowych w skali postawy wiary (SR), od 156 do 186 punktów skali eklezjalnej (SK) i od 10 do 12 punktów w skali kultowej (SL). Jego zapis kodowy wyraża się symbolem trzech plusów +++, co oznacza, że cechuje go równomierny i umiarkowany stosunek wobec wertykalnego, społeczno-instytucjonalnego i kultowego wymiaru Kościoła.

Modalnym przedstawicielem tego typu jest student, którego wyniki odpowiadają dokładnie wartościom środkowym przedziału V (5,5) w SR i SK oraz wartościom środkowym przedziału IV (3,5) w SL.

Przypatrmy się szczególnym aspektom przynależności subiektywnej do Kościoła modalnych przedstawicieli tego typu. Na podstawie analizy jakościowej ich

arkuszy odpowiedzi ustalono, że z pewną rezerwą odnoszą się nie tyle do wszystkich (30) twierdzeń skali, lecz raczej do pewnych zespołów twierdzeń - przede wszystkim do prawd eschatologicznych (o życiu wiecznym, istnieniu nieba i piekła, grzechu); do nauki o prawdziwości cudów; o zależności ludzkiego życia od woli i działania Bożego; do nauki o konsekwencji wiary w życie i odpowiedzialności człowieka przed Bogiem oraz konieczności przyjęcia pełnej nauki Chrystusa. Swój stosunek do tych twierdzeń modalny reprezentant typu „religijnego” opisuje w kategoriach „zgadzam się” lub „raczej zgadzam się”. Odpowiedzi tego rodzaju obejmowały 2/3 twierdzeń skali SR. W stosunku do innych twierdzeń, zawierających prawdy wiary o istnieniu Boga, o Bóstwie Chrystusa, o szczęściu wiecznym, o miłosierdziu Bożym, respondenci wyrażali pełną akceptację, wybierając odpowiedź „zdecydowanie zgadzam się”. Tak więc charakterystycznym rysem postawy przynależności religijnej w zakresie wiary u przedstawicieli typu „religijnego” - w przeciwieństwie do „zdecydowanie religijnego” - jest „powściągliwe”, niepełne przekonanie o konsekwencji wiary w życiu i postępowaniu człowieka oraz pewna rezerwa wobec prawd eschatologicznych.

Postawa wobec społeczno-instytucjonalnych elementów Kościoła modalnego przedstawiciela typu „religijnego” charakteryzuje się zgeneralizowaną „powściągliwością” prawie do wszystkich twierdzeń skali SK (31). Swój stosunek do 23 twierdzeń opisuje określeniem „zgadzam się”, a do pozostałych 8 - „raczej zgadzam się”. Te ostatnie odnoszą się do zarządzeń duszpasterskich biskupów i duszpasterzy lokalnych, do roli kapłanów w życiu społecznym; autorytetu Urzędu Nauczycielskiego Kościoła w interpretacji Ewangelii, nierozzerwalności małżeństwa oraz poczucia odpowiedzialności katolików świeckich za rozwój Kościoła i ich aktywnego uczestnictwa w działalności misyjno-apostolskiej Kościoła. Charakterystycznym więc aspektem przynależności religijnej w zakresie postawy eklezjalnej u modalnego przedstawiciela typu „religijnego” jest jego mały udział w działalności Kościoła. Można go nazwać, z tego względu, „katolikiem niedzielnym”, o czym świadczy także jego stosunek do uczestnictwa w aktywnościach kultowych (skala SL). Jest on z reguły obecny na niedzielnej mszy św. i kilka razy (lub przynajmniej raz) w roku korzysta ze spowiedzi i przystępuje do komunii oraz „prawie codziennie” modli się. Ilościowo (zob. tab.) typ „religijny” zajmuje pierwszą pozycję wśród pozostałych typów w populacji ODA (34,86% ogółu badanych) i drugą pozycję w NDA (22,85%). Należące do tego typu osoby z ODA cechuje niski poziom aktywności grupowej w ośrodku. Są to w przeważającej części studenci pierwszych lat studiów i o krótkim stażu w ODA. Swój kontakt z akademickim duszpasterstwem głównie motywują potrzebą dokształcania religijnego. Poziom ich czytelnictwa jest stosunkowo niski.

3. Typ obojętny

Od strony empiryczno-metrycznej charakteryzuje się „zerowym” poziomem intensywności trzech postaw cząstkowych przynależności religijnej. Jego zapis statystyczny wyraża się symbolem trzech zer: 0-0-0. Do tego typu przyporządkowaliśmy tych respondentów, którzy w SR otrzymali globalne wyniki w granicach 91-150, w SK 94-155, w SL 6-9.

Modalni przedstawiciele tego typu uzyskali wyniki odpowiadające dokładnie wartościom środkowym przedziału IV-III (4) w SR i SK oraz wartości środkowej przedziału III (2,5) w SL. Wnikliwa analiza odpowiedzi modalnych reprezentantów tego typu świadczy, że w zakresie postawy wiary (SR) omawiany typ jest wewnętrznie mało zwarty. Wprawdzie u modalnych jego przedstawicieli najczęściej pojawiają się odpowiedzi kategorii „nie mogę zdecydować się” - „nie mam wyrobionego zdania” i odnoszą się one do podstawowych prawd wiary (istnienie Boga, Jego działania w świecie i zależności życia ludzkiego od sił nadprzyrodzonych, Pisma św. jako Słowa Bożego i odpowiedzialności człowieka przed Bogiem), to w stosunku do twierdzeń ujmujących treści eschatologiczne dają odpowiedź: „raczej nie zgadzam się”, a znowu na twierdzenia mówiące o przyjaźni z Bogiem i usensownianiu życia przez wiarę odpowiadają pozytywnie „zgadzam się”. Ta mała zwartość w ustosunkowaniu się „obojętnych” do różnych elementów przedmiotu wiary wskazuje - jak się wydaje - nie tylko na trapiące ich wątpliwości w dziedzinie religijnej, lecz także zdaje się wskazywać na brak integracji w całej strukturze osobowości.

Świadczą o tym badania W. Prężyny²¹, które wykazały trafność hipotezy mówiącej o powiązaniu intensywnej postawy wiary z osobowością zintegrowaną i [ni]kłej intensywności postawy wiary z osobowością niezintegrowaną²².

W zakresie drugiego wymiaru przynależności typ obojętny charakteryzuje się prawie zupełną obojętnością wobec celów, zadań, funkcji wychowawczych i religijnych Kościoła. Nie ma on żadnego poczucia satysfakcji z przynależenia do społeczności ochrzczonych. Nie poczuwa się do żadnej odpowiedzialności za sprawy Kościoła ani nie widzi potrzeby aktywnego udziału w akcjach Kościoła. Wobec instytucji kościelnych ma duże zastrzeżenia, w pouczeniach papieża i biskupów nie szuka wskazań dla własnego życia, chociaż oczekuje od Kościoła „jasnych decyzji w kluczowych sprawach ludzkości”. Wydaje się, że typ „obojętny”, w zakresie postawy eklezjalnej, „stoi obok” spraw Kościoła - to, co dzieje się w Kościele, nie pojawia się w polu jego świadomości.

Najwyraźniej psychologiczna obojętność u osób zaliczanych do tego typu w dziedzinie przynależności do Kościoła występuje w postawie kultowej. W niedzielnej mszy św. uczestniczą (s* obecni) [ni]regularnie. Chodzenie do kościoła uwarunkowane jest okolicznościami zewnętrznymi (pogoda, nastrojem, wolnym czasem lub sytuacją rodzinną), a nie wewnętrzną potrzebą oddania czci Bogu w zgro-

madzeniu liturgicznym. Z reguły wykonuje obowiązek wielkanocny, chociaż nie zawsze.

Ilościowo typ „obojętny” dominuje w grupie NDA (38,29%), a w grupie ODA jest trzeci co do liczebności (11,43%). Środowisko rodzinne (rodzice) osób zaliczonych do typu obojętnego jest w dużym stopniu także obojętne religijnie, zwłaszcza ojcowie (około 43%). Statystycznie przeważają tu najstarsi studenci (IV i V r.). Prawdliwość ta występuje w jednakowym nasileniu w obu badanych grupach. Obojętni z ODA w ogóle nie angażują się w działalność grupową w ośrodkach duszpasterskich, kontakt z tymi środowiskami motywują głównie potrzebą miłego spędzenia wolnego czasu i chęcią poznania zasad etyki katolickiej. Natomiast obojętni z NDA brak kontaktu z akademickim duszpasterstwem tłumaczą głównie swoistym rozumieniem religii (sprawa osobista) oraz niezgodnym z etyką katolicką postępowaniem w życiu osobistym, a częściowo brakiem informacji o działalności ośrodków akademickich. Typ ten w znikomym stopniu interesuje się lekturą religijną.

4. Typ niereligijny

Z większą precyzją można by nazwać ten typ umiarkowanie niereligijnym. Jego statystyczny zapis wyraża się kodem trzech minusów —, które symbolizują średnie poziomy intensywności negatywnych postaw religijnych wyznaczone przez wyniki w granicach 61-90 w SR, 63-93 w SK i 4-5 w SL. Modalni przedstawiciele tego typu charakteryzują się umiarkowanie negatywnymi postawami wobec rzeczywistości nadprzyrodzonej, wobec społeczności Kościoła, a także wobec jego zadań, celów i hierarchów (papież, biskupi, kapłani). W zakresie kultu sakramentalnego charakteryzują się prawie zupełnym zerwaniem z praktyką spowiedzi i komunii. Ich kontakt z Kościołem jest bardzo rzadki — sporadyczny, raz lub kilka razy w roku. Od „decydowanie niereligijnych” różni się tym, że nie odczuwają potrzeby walki z Kościołem. Świadczy o tym ich stosunek do twierdzeń mówiących o różnych formach walki z religią. Swój stosunek do twierdzenia „należy popierać każdą akcję, która zmierza do ograniczenia działalności Kościoła” (nr 17 w SK) większość niereligijnych wyraziła to sformułowaniem „raczej nie zgadzam się” lub „nie umiem powiedzieć”. Ten brak agresji na wszystko, co religijne, zdaniem A. Vergota nie pozwala „areligijności” utożsamiać z „ateizmem egzystencjalnym”²³.

Typ niereligijny występuje wyłącznie w populacji NDA. Statystycznie zajmuje w tej grupie trzecią pozycję (17,14%). Dominują w nim osoby czwartego roku studiów, przeważnie studentki (66,6%), które pochodzą z dużego miasta, a ich środowisko rodzinne (rodzice) jest w 77% także obojętne religijnie, w 10% wrogie. Brak jest także u nich zainteresowań lekturą religijną, a w wyborach motywów należących od ośrodków duszpasterskich preferowali motyw: „nie interesują mnie sprawy religii” lub dopisywali własne o treści podobnej: „nie czuję się katoli-

kiem", „nie sądzę, żeby to było coś warte" lub „musiałbym zmienić własne postępowanie".

5. Typ zdecydowanie niereligijny

Typ ateistyczny. Jego empiryczno-metryczny zapis wyraża się kodem trzech dublowanych minusów ---, wskazujących na najniższe wyniki w granicach (30-60) w SR, (31-62) w SK i (1) w SL. Znajduje się on na przeciwnym biegunie kontinuum w stosunku do typu „zdecydowanie religijnego". Charakteryzuje się generalną awersją i agresją wobec wszystkich elementów nadprzyrodzoneści, kultu i społeczności kościelnej. Należą do tego typu studenci, którzy zerwali z praktykami religijnymi już w okresie późnego dzieciństwa lub na początku wczesnej młodości.

Tę formę „areligijności" I. Lepp nazywa „wtórnym ateizmem", którego cechą znamiennej jest agresja wobec osób reprezentujących światopogląd, od którego oni sami odeszli.

Ilościowo typ zdecydowanie niereligijny zajmuje piątą pozycję wśród innych typów w grupie NDA (5,14%). Jego reprezentanci są studentami ostatniego roku studiów, pochodzą głównie ze wsi i małych miast (około 70%). Połowa z nich wycho-
wywała się w rodzinach negatywnie ustosunkowanych do Kościoła, pozostali mieli matki czynnie zaangażowane w sprawy religii, a ojców obojętnych. W preferencji motywów nienależenia do ODA wszyscy dopisali, jako główny motyw nienależenia, uzasadnienie typu: „nie czuję się w ogóle katolikiem".

B. Typy niespójne

Z kolei przechodzimy do omówienia typów niejednorodnych, tj. takich, które w swojej strukturze przynależności mają różne poziomy intensywności postaw składowych. Najbardziej nasilony element dyktuje nazwę typu. Wyróżniliśmy tu pięć typów niespójnych: zdecydowanie wierzący, zdecydowanie eklezjalny, zdecydowanie praktykujący, mało eklezjalny i inkongruentny. Omówimy kolejno każdy z nich.

6. Typ zdecydowanie wierzący

W strukturze tego typu przynależności dominującym elementem jest pozytywna postawa wobec przedmiotu wiary (sacrum) o najwyższej intensywności. Pozostałe dwie postawy - eklezjalna i kultowa - są również pozytywne, ale o niższej intensywności. Strukturę tego typu można przedstawić za pomocą następującego symbolu: $\begin{matrix} ++ \\ + \end{matrix}$. Pierwszy element kodu $\begin{matrix} + \\ + \end{matrix}$ wyraża intensywność postawy wiary, drugi - intensywność postawy eklezjalnej, trzeci - intensywność postawy kultowej.

Osoby przyporządkowane do typu zdecydowanie wierzącego w pełni identyfikują się z wartościami nadprzyrodzonymi Kościoła. Uznają Boga za Stwórcę świata i cel

ostateczny człowieka, świadomie akceptują zależność losów człowieka od działania Bożego, wewnątrznie są przekonane o potrzebie oddawania czci Bogu i spełnienia Jego woli w życiu. Równocześnie nie są w pełni przekonane o konieczności Kościoła do uzyskania zbawienia. Nie odczuwają potrzeby włączenia się w działalność społeczno-religijną Kościoła. Nie są w pełni świadome związku, jaki zachodzi między życiem osobistym katolików a rozwojem duchowym Kościoła. Nie czują się odpowiedzialne za losy Kościoła. Wobec duchowieństwa (papież, biskupi, kapłani) żywią umiarkowanie pozytywny stosunek, nie oczekują jednak od nich pouczeń w sprawach własnego postępowania. Charakterystycznym rysem tego typu jest stosunkowo niskie zaangażowanie się w kulcie liturgicznym (msza). We mszy uczestniczą regularnie prawie w każdą niedzielę, ale do spowiedzi i komunii św. przystępują rzadko (kilka razy lub raz w roku). Od strony psychologicznej można by ten typ przynależności religijnej określić jako indywidualistyczno-teoretyczny, w którym poczucie związku z religią katolicką jest silne raczej w sferze osobistych pragnień, ale mało aktywne i konsekwentne w codziennym życiu.

Ilościowo typ ten zajmuje piątą pozycję w grupie ODA (6,86%) i czwartą w NDA (7,43%). Należą do niego przeważnie młodszy studenci. Ci z nich, którzy należą do ODA, swój kontakt z tym środowiskiem uzasadniają przede wszystkim potrzebą dokształcenia religijnego (motywy 3 i 11). Nie angażują się w życie grupy religijnej. Rodziców swoich określili jako „czynnie zaangażowanych w sprawy religii” (80%).

7. Typ zdecydowanie eklezjalny

Charakteryzuje się dominacją drugiego elementu przynależności religijnej. Jego zapis empiryczno-metryczny wyraża się następującym kodem: $+_{+}^{+}$. Postawa eklezjalna (drugi element) jest w nim najbardziej rozbudowana i nasiloną. Cechuje go silna potrzeba „działania dla dobra ludzi w grupie młodych katolików”, często kontaktuje się z własną grupą religijną (ODA), którą wysoko ceni i ma poczucie dumy z przynależenia do niej. Społeczność Kościoła określa jako „własną rodzinę duchową”, czuje się za nią odpowiedzialny i poczuwa się do obrony, gdy jest niesłusznie atakowana.

Spośród wielu motywów uczestniczenia w zajęciach duszpasterstwa akademickiego na pierwszym miejscu stawia: „pogłębienie życia wewnętrznego”, „śledzenie aktualnych spraw Kościoła” i „działalność ekumeniczną”, a na ostatnim - „bliskie kontakty z duszpasterzami” i „imprezy rozrywkowe”. Nie jest to więc typ „czystego aktywisty”, ale zaangażowanego apostoła. Jest umiarkowanie pobożny i mało kontemplacyjny, ale wysoko uspołeczniony. Reprezentantów tego typu jest niewielu: 4 osoby (2,28%) w ODA i tylko jedna osoba w grupie NDA. Ilościowo zajmują oni ostatnie miejsce w rozkładzie typów w obu populacjach.

8. Typ zdecydowanie praktykujący

W jego strukturze psychologicznej dominującym elementem jest aktywność kultowa, co wyraża zapis empiryczno-metryczny $++^+$. Postawa wobec kultu sakramentalnego jest bardziej pozytywna niż dwie pozostałe postawy, także pozytywne, ale mniej intensywnie. Osoby zaliczone do tego typu cechuje głębokie i systematyczne uczestnictwo w życiu liturgicznym. We mszy św. uczestniczy częściej niż raz na tydzień, nie rzadziej niż raz w miesiącu korzysta ze spowiedzi, po której kilka razy z rzędu przystępuje do komunii. W ośrodku akademickim na pierwszym miejscu stawia „nabożeństwa studenckie”, zwłaszcza mszę św. w dni powszednie, dni skupienia itp., a na ostatnim - „spotkania rozrywkowe” i „bliskie kontakty z duszpasterzami”. Jest zainteresowany lekturą religijną.

Ilościowo reprezentanci typu zdecydowanie praktykującego zajmują przedostatnie miejsce w populacji ODA (5,14%) i to samo miejsce w NDA (1,72%). Charakterystycznym zjawiskiem jest fakt, że wszyscy „gorliwi” pochodzą z rodzin również „bardzo zaangażowanych w życie religijne” (ponad 90%).

9. Typ mało eklezjalny

W strukturze przynależności religijnej osób zaliczonych do tego typu dominują dwa elementy: intensywnie postawy wobec sacrum i wobec kultu liturgicznego, natomiast postawa wobec społeczno-instytucjonalnych aspektów Kościoła jest pozytywna, ale nieintensywna. Struktura tego typu w zapisie empiryczno-metrycznym przedstawia się następująco: $\ddagger + \ddagger$; osoby zaliczone do tego typu uzyskały bardzo wysokie wyniki w SR (\ddagger) i w SL (\ddagger), a zaledwie przeciętne w SK (+).

Wnikliwa analiza modalnych arkuszy odpowiedzi wskazuje, że „mało eklezjalnych” cechuje niskie poczucie więzi z instytucjami administracyjno-duszpasterskimi Kościoła. Dostrzegają oni wyraźne różnice między sakralnymi i administracyjnymi funkcjami duchowieństwa. To zróżnicowanie uwidacznia się w ich stosunku do zadań społecznych duszpasterzy. Nie przeceniają roli duchownych w życiu Kościoła i społeczeństwa, nie negują pouczeń moralnych papieża i biskupów, ale też nie przyjmują ich bezkrytycznie jako gotowych wskazań dla własnego postępowania. Mają wątpliwości co do wyłącznej kompetencji urzędu nauczycielskiego w zakresie interpretacji depozytu Objawienia i przyjęciu za konieczne wszystkiego, czego naucza Kościół. W mniejszym stopniu niż „zdecydowanie eklezjalni” odczuwają potrzebę oparcia się na autorytecie moralnym Kościoła. Bardziej liczą na własne przemyślenia niż na gotowe rozstrzygnięcia hierarchów w dziedzinie moralnej. Odczuwają z tego powodu pewne ograniczenie wolności w Kościele, są krytyczni wobec Kościoła jako „jedynego źródła i szafarza łaski nadprzyrodzonej”. Mają jednakże głęboką świadomość, że ich „dobre postępowanie” przyczynia się do budowania Kościoła. Dobrze czują się w małej wspólnotce religijnej. Wskaźnikiem tego jest

przynależność do ODA, w którym najbardziej cenią liturgiczne spotkania i dyskusje świątopoglądowe, a najmniej „bliskie i częste kontakty z duszpasterzami”. Są gorliwi w praktykach religijnych. Preferują modlitwę indywidualną i myślową.

Typ „mało eklezjalny”, z psycho-wychowawczego punktu widzenia, jest interesujący w aspekcie przynależności religijnej. Jest otwarty, pogłębiony, poszukujący, wewnętrznie zróżnicowany, preferujący autentyczną moralność, kierujący się rozumem, jest dynamiczny i heurystyczny. Cechy te w dużym stopniu przypominają taką formę przynależności religijnej, którą niektórzy psychologowie nazywają „religijnością osobistą lub osobową”²⁴, a współcześni socjologowie „osobowością kontestacyjną”. Nie jest to negatywna forma kontestacji, ponieważ obok pewnej formy zdrowego krytycyzmu typ ten cechuje głęboka wiara i twórczy niepokój.

Ten typ przynależności religijnej występuje nader rzadko wśród młodzieży studenckiej. Spotykamy ją wyłącznie wśród najstarszych członków ODA (IV i V rok studiów). W sumie do typu „mało eklezjalnych” zaliczono 18 osób (10,29%), które w większości pochodzą z miasta i mają rodziców czynnie zaangażowanych w sprawy Kościoła. Stanowią podgrupę najbardziej zaangażowaną w działalność wspólnotowej akademickiego duszpasterstwa (wysoki wskaźnik aktywności grupowej).

10. Typ mieszany

Ostatnim typem przynależności religijnej, jaki udało się wyróżnić przy pomocy kryterium psychometrycznego, jest typ mieszany. Do tego typu zaliczono tych respondentów, którzy uzyskali bardzo zróżnicowane wyniki w trzech skalach postaw religijnych. Z zasady wyniki te są najwyższe w skali postawy wiary (SR) $\frac{1}{4}$, nieco niższe w skali eklezjalnej (SK) + lub 0 i najniższe w skali kultowej (SL) 0 lub -. Można by ten typ przynależności religijnej nazwać typem „inkongruentnym”²⁵, ponieważ to określenie lepiej oddaje jego psychologiczną specyfikę.

Jakościowa analiza arkuszy odpowiedzi osób zaliczonych do tego typu wskazuje na brak zwartości, harmonii i konsekwencji między trzema wymiarami przynależności. Osoby, u których stwierdzono występowanie typu mieszanego, głęboko wierzą w istnienie Boga; akceptują potrzebę uzależnienia własnego życia od woli Bożej; wierzą w życie pozagrobowe; są przekonani, że religia najlepiej rozwiązuje problem sensu ludzkiej egzystencji; mają szacunek dla Kościoła katolickiego i jego duszpasterzy, a równocześnie nie widzą potrzeby korzystania z sakramentów, zwłaszcza ze spowiedzi (kilkuletnie przerwy), chociaż z reguły uczestniczą w cotygodniowej mszy św. Zdaje się, że niekonsekwencja ta ma swoje głębsze przyczyny w konfliktach moralnych, ponieważ wszyscy przedstawiciele tego typu w preferencji motywów nienależenia do ODA wybrali na pierwszym miejscu następujące twierdzenie: „nie należę do ODA, bo musiałbym zmienić swoje postępowanie”. Typ „inkongruentny” wystąpił wyłącznie w populacji NDA (3,43%).

Na zakończenie powróćmy jeszcze do danych tabeli. Zamieszczone w niej informacje w sposób sumaryczny ukazują zróżnicowanie - według typów przynależności do religii - między populacją ODA i NDA oraz wewnątrz każdej z nich. Wynika z nich, że populacja studentów z ośrodków duszpasterstwa akademickiego (ODA) różni się od grupy NDA we wszystkich typach przynależności religijnej. W grupie ODA ilościowo dominują pozytywne typy przynależenia do Kościoła, a w grupie NDA - obojętne, negatywne i inkongruentne.

W populacji ODA stwierdzono najwięcej osób wykazujących cechy typów: „religijny” i „zdecydowanie religijny” (1 i 2 miejsce). W sumie stanowią one prawie 64% ogółu badanych. Typ obojętny występuje w tej grupie stosunkowo rzadko (11,43%). Spośród typów „niespójnych” w grupie ODA występują typ „mało eklezjalny” (10,29%) i „zdecydowanie wierzący” (6,86%), a dwa pozostałe „zdecydowanie eklezjalny” i „zdecydowanie praktykujący” (2,28% i 5,14%) występują bardzo rzadko.

Natomiast w populacji osób nie kontaktujących się z ośrodkami akademickiego duszpasterstwa (NDA) modalnym zjawiskiem jest typ studenta „obojętnego religijnie” (38,29%) i „umiarkowanie religijnego” (28,85%). Na trzecim miejscu znalazł się typ „niereligijny” (17,14%) oraz psychologicznie zbliżony do niego typ „inkongruentny” (3,43%).

Z poczynionych obserwacji rozkładu ilościowego 10 typów przynależności religijnej w obu populacjach (ODA i NDA) oraz na podstawie analizy czynników warunkujących poszczególne typy możemy stwierdzić, że czas studiów i związane z nimi uczestnictwo w zajęciach ODA wpływa korzystnie na kształtowanie się u studentów dojrzszych form przynależności religijnej (typ 1 i 9). Okres studiów bez kontaktu z ośrodkami akademickiego duszpasterstwa sprzyja u młodzieży osłabieniu psychicznych więzi z wartościami nadprzyrodzonymi i społecznością Kościoła, o czym świadczą wysokie procenty najstarszych studentów (IV i V) w typach: „obojętny”, „niereligijny”, „zdecydowanie niereligijny” i „inkongruentny” oraz niskie wskaźniki procentowe najstarszych studentów w typie „zdecydowanie religijny” i „zdecydowanie wierzący”. Negatywny wpływ studiów na życie religijne studentów z grupy NDA najwyraźniej zaznacza się w zaniedbywaniu praktyki spowiedzi (około 40% ogółu z NDA nie korzysta ze spowiedzi w okresie studiów).

Zauważyliśmy także wysoki związek między poszczególnymi formami przynależności religijnej studentów z religijnością ich rodziców. Zależność ta przebiega według generalnej prawidłowości - im intensywniejsze jest zaangażowanie rodziców (zwłaszcza obojga) w sprawę religii, tym też bardziej dojrzałe typy przynależności religijnej prezentują ich dzieci (studenci). Prawidłowość ta występuje w obu badanych grupach studentów.

P R Z Y P I S Y

- ¹ R. P o m i a n o w s k i. *Psychologiczne aspekty przynależności religijnej młodzieży akademickiej. Studium z psychologii wychowawczej*. Lublin 1972. Mps w Bibliotece KUL.
- ² I. L a z a r i - P a w ł o w s k a. *O pojęciu typologicznym w humanistyce*. W: *Logiczna teoria nauki*. Warszawa 1966 s. 639-668.
- ³ S. K a m i ń s k i. *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*. Lublin 1971 s. 210-211.
- ⁴ T. P a w ł o w s k i. *Metodologiczne zagadnienia humanistyki*. Warszawa 1969 s. 46-66.
- ⁵ Z. C h l e w i ń s k i. *Problem religii w psychologii*. „Zeszyty Naukowe KUL” 16:1973 nr 3-4 s. 45-59.
- ⁶ Zob. C h l e w i ń s k i, jw; W. G r u e h n. *Religijność współczesnego człowieka*. Warszawa 1966; J. B a z y l a k. *Typ religijności a niektóre cechy osobowości w świetle badań wybranych publikacji*. Lublin 1970. Mps w Bibliotece KUL.
- ⁷ H. C a r r i e r. *Psycho-Sociologie de l'Appartenance Religie use*. Roma 1966; Z. R o t t e r. *Nature et structure de la religiosité en Sloventie*. W: CISR 1971 s. 146-167.
- ⁸ G r u e h n, jw. s. 375.
- ⁹ J. P a s t u s z k a. *Čałowiek religijny jako problem psychologiczny*. „Zeszyty Naukowe KUL” 6:1963 nr 1 s. 22-45; t e n ż e. *Typy życia religijnego*. „Przegląd Powszechny” R. 1951. T. 231.
- ¹⁰ B a z y l a k, jw.
- ¹¹ A. R o n c o, A. V i n c e n t i. *Religiosita adolescensiale, stima di sé e percezione dei genitori*. „Orientamenti Pedagogici” 1980 nr 1 s. 7-30.
- ¹² B a z y l a k, jw.
- ¹³ Zagadnienie aplikacji¹ pojęcia postawy psychologicznej do opisu psychologicznej strony przynależności religijnej autor omówił szeroko w innym artykule. Por. R. P o m i a n o w s k i. *Z badań nad psychologicznymi aspektami przynależności religijnej młodzieży z ośrodków duszpasterstwa akademickiego*. „Seminare” Kraków-Ląd 1978 s. 107-137.
- ¹⁴ W. G r a n a t. *Kościół - rzeczywistość zespoleniowa (Realitas complexa)*. W: *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*. Lublin 1973 s. 47-58.
- ¹⁵ Por. dokumenty Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza *Konstytucję dogmatyczną o Kościele* (KK) nr 14-18. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Poznań 1968 s. 118-122.

- 16 Por. G. Le Bras. *Études de sociologie religieuse*. Paryż 1955-1956; L. Dingemans, J. Remy. *Kryteria żywotności katolicyzmu*. W: *Ludzie - wiara - Kościół. Analizy socjologiczne*. Warszawa 1966 s. 113-142; N. Grenacher. *Die Integration der Gemeinde in die Gesamtkirche*. W: *Die neue Gemeinde*. Mainz 1968; W. Piwowarski. *Religijność wiejska w warunkach urbanizacji*. Warszawa 1971; Carrier, jw.
- 17 Por. W. Prężyńna. *Skala postaw religijnych*. „Roczniki Filozoficzne” 16:1968 z. 4 s. 75-89.
- 18 Por. R. Pomiąnowski. *Skala postaw eklezjalnych*. „Roczniki Filozoficzne” 27:1979 z. 4 s. 53-69.
- 19 Pomiąnowski. *Psychologiczne aspekty przynależności religijnej*.
- 20 Tamże.
- 21 Cyfry w nawiasach oznaczają punkty surowe, uzyskane przez badanych w poszczególnych skalach postaw.
- 22 W. Prężyńna. *Intensywność postawy religijnej a osobowość*. Lublin 1973.
- 23 Tamże s. 148.
- 24 A. Vergôte określa „ateizm psychologiczny” jako postawę egzystencjalną jednostki, która wyraża się we wrogości i odrzucaniu wartości religijnych z powodów osobistych, a nie tylko z racji czysto teoretycznych. Por. A. Vergete. *Analisi psicologica del fenomeno dell'ateismo*. W: *L'ateismo contemporaneo* T. 1. Torino 1967 s. 166.
- 25 G. W. Allport. *The Individual and his Religion*. New York 1960; V. V. French. *The Structures of Sentiments*. „Journal of Personality” 1947 nr 15 s. 247-282; tamże nr 16 s. 78-108 i 209-244; Carrier, jw.
- 26 U. C. Rogersa „incongruens” oznacza taką formę dezintegracji osoby, która wskazuje na brak zgodności między tym, czym jednostka jest w rzeczywistości a jej świadomością oraz między świadomością a przekazem na zewnątrz. Por. T. Witkowski. *Pomoc terapeutyczna w kontakcie międzyosobowym*. „Roczniki Filozoficzne” 19:1971 z. 4 s. 147-155.

L I T E R A T U R A

- Allport G. W.: *The Individual and his Religion*. New York 1960.
- Bazyłak J.: *Typ religijności a niektóre cechy osobowości w świetle badań wybranych populacji - klerycy*. Lublin 1970. Mps KUL.
- Carrier H.: *Psycho-Sociologie de l'Appartenance Religieuse*. Rome 1966.
- Chlewiński Z.: *Problem religii w psychologii*. „Zeszyty Naukowe KUL” 16:1973 nr 3-4 s. 45-59.
- Dingemans L., Remy J.: *Kryteria żywotności katolicyzmu*. W: *Ludzie - wiara - Kościół. Analizy socjologiczne*. Warszawa 1966 s. 113-142.
- French V. V.: *The Structure of Sentiments*. „Journal of Personality” 1947 nr 15 s. 247-282; nr 16 s. 78-108; nr 16 s. 209-244.
- Granat W.: *Kościół - rzeczywistość zespoleniowa (Realitas complexa)*. W: *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*. Lublin 1973 s. 47-58.
- Grenacher N.: *Die Integration der Gemeinde in die Gesamtkirche*. W: *Die neue Gemeinde*. Mainz 1968.

- Gruehn W.: Religijność współczesnego człowieka. Warszawa 1966.
- Kamiński S.: Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk. Lublin 1971.
- Lazarj-Pawłowska J.: O pojęciu typologicznym w humanistyce. W: Logiczna teoria nauki. Warszawa 1966 s. 639-668.
- Le Bras G.: Etudes de sociologie religieuse. T. 1-2. Paris 1955-1956.
- Pastuszką J.: Typy życia religijnego. „Przegląd Powszechny” T. 231:1951.
- Pastuszką J.: Człowiek religijny jako problem psychologiczny. „Zeszyty Naukowe KUL” 6:1963 nr 1.
- Pawłowski T.: Metodologiczne zagadnienia humanistyki. Warszawa 1969.
- Piwońarski W.: Religijność wiejska w warunkach urbanizacji. Warszawa 1971.
- Pomianowski R.: Psychologiczne aspekty przynależności religijnej młodzieży akademickiej. Studium z psychologii wychowawczej. Lublin 1977. Mps KUL.
- Pomianowski R.: Z badań nad psychologicznymi aspektami przynależności religijnej młodzieży z ośrodków duszpasterstwa akademickiego. „Seminare” Kraków-Ląd 1978 s. 107-136.
- Pomianowski R.: Skala postaw eklezjalnych. „Roczniki Filozoficzne” 27:1979 z. 4 s. 53-69.
- Prężyna W.: Skala postaw religijnych. „Roczniki Filozoficzne” 16:1968 z. 4 s. 75-89.
- Prężyna W.: Intensywność postawy religijnej a osobowość. Lublin 1973.
- Ronco A., Vincenti A.: Religiosità adolescenziale, stima di sé e percezione dei genitori. „Orientamenti Pedagogici” 1980 nr 1 s. 7-30.
- Rotter Z.: Nature et structure de la religiosité en Sloveńie. W: CISR 1971 s. 146-167.
- Vergote A.: Analisi psicologica del fenomeno dell'ateismo. W: L'ateismo contemporaneo. T. 1. Torino 1967 s. 165-196.
- Vergote A.: The Religious Man. Dublin 1969.
- Witkowski T.: Pomoc terapeutyczna w kontakcie międzyosobowym. „Roczniki Filozoficzne” 19:1971 z. 4 s. 147-155.

TYPEN DER RELIGIÖSEN ZUGEHÖRIGKEIT DER AKADEMISCHEN JUGEND

Zusammenfassung

Ziel des Artikels ist es, einen bestimmten Vorschlag des psychologischen Herangehens an die Untersuchungen zur religiösen Zugehörigkeit vorzustellen sowie durch derartige Untersuchungen zu illustrieren, die in zwei Gruppen der akademischen Jugend durchgeführt wurden. Die erste bildeten Jugendliche, die sich in den Zentren der akademischen Seelsorge versammelten, die zweite Jugendliche, die keine Kontakte mit akademischen Seelsorgeeinrichtungen unterhielten. Jede der beiden Gruppen zählte 175 Personen (Frauen und Männer). Die Untersuchungen betreffen die Zugehörigkeit zur christlichen Religion (zur katholischen Kirche). Unter der religiösen Zugehörigkeit verstehen wir hier die relativ feststehende positive oder negative Einstellung des Getauften zur Gesamtwirklichkeit der Kirche. Ihre empirischen Kennzeichen sind hier drei partielle Haltungen: 1) die Einstellung zum „sacrum“ der Kirche; 2) die Einstellung zu den institutionellen Elementen der Kirche; 3) die Einstellung zum liturgischen Kult. Diese Haltungen bildeten den eigentlichen Untersuchungsgegenstand und die Kriterien der Aussonderung von 10 Typen der religiösen Zugehörigkeit, unter ihnen 5 kohäsive Typen: 1) entschieden religiös, 2) religiös, 3) gleichgültig, 4) areligiös, 5) atheistisch; sowie ebensoviele nicht kohäsive Typen: 6) entschieden gläubig, 7) entschieden ekklesial, 8) entschieden praktizierend, 9) wenig ekklesial, 10) gemischt.

Den prinzipiellen Inhalt des Artikels bildet die quantitative und qualitative Analyse der ausgesonderten Religionszugehörigkeitstypen in beiden untersuchten Gruppen. Gegen Ende des Artikels beschäftigen wir uns mit der Erklärung des Zusammenhanges zwischen den einzelnen Religionstypen und den Erziehungsmethoden der akademischen Seelsorge.